

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ/PREZENČNÍ STUDIUM

2018-2019

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Emma Tomsová

Role speciálního pedagoga ve vězeňství

Praha 2019

Doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR / FULL-TIME STUDIES

2018-2019

BACHELOR THESIS

Emma Tomsová

The role of a special pedagogue in the prison system

Prague 2019

Doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce panu doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, PhD. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Tématem bakalářské práce je role speciálního pedagoga ve vězeňství. Cílem bakalářské práce je ucelit informace o funkci, postavení a vlivu speciálního pedagoga ve vězeňství z pohledu historie a přítomnosti. Teoretická část obsahuje epistemologická východiska, pohled do historie funkce speciálního pedagoga ve vězeňství, přehled legislativních úprav a souhrn činností, úkolů a náplně jeho práce. Praktická část se skládá z pěti rozhovorů se speciálními pedagogy, kteří pracují ve vězeňství.

Klíčová slova

Historie, legislativa, role, speciální pedagog, systém, trest, vězeňství, zákon.

Annotation

The topic chosen for this bachelor thesis is called „The role of a special pedagogue in the prison system“. The main aim of the bachelor thesis is to collect and proffer relevant information about the role, position and influence of the special pedagogue in the prison system from the historical as well as contemporary point of view. The theoretical part contains epistemological basis, view on the history of special pedagogue in the prison sphere's function, an overview of the legislative changes together with summary of these activities and tasks which special pedagogues have to confront with. The practical part includes five interviews with special pedagogues working within the prison system.

Keywords

History, law, legislation, penalty, prison system, role, special pedagog, system.

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 EPISTEMOLOGICKÁ VÝCHODISKA	10
1.1 Filosofická východiska penitenciaristiky.....	10
2 HISTORIE VĚZEŇSTVÍ.....	12
2.1 Středověk	12
2.2 Feudalismus	13
2.3 Novověk.....	14
2.3.1 Amsterodamský model	14
2.3.2 Penologické systémy.....	15
3 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVY	17
3.1 Evropská vězeňská pravidla.....	17
3.1.1 Základní principy	17
3.1.2 Podmínky pro výkon trestu.....	18
3.1.3 Zdraví.....	22
3.1.4 Pořádek	22
3.1.5 Vedení věznice a personál.....	23
3.1.6 Inspekce a kontroly	24
3.1.7 Neodsouzení vězňů	24
3.1.8 Cíle režimu pro odsouzené vězně	24
3.1.9 Aktualizace pravidel	25
3.2 Odnětí svobody	25
3.3 § 2 Hlavní zásady výkonu trestu.....	25
3.4 § 8 Typy věznic.....	26
4 SPECIÁLNÍ PEDAGOG, JEHO ČINNOST, ÚKOLY A POZICE VE VĚZEŇSKÉ SLUŽBĚ.....	27
PRAKTICKÁ ČÁST	29
5 5 ROZHOVORŮ SE SPECIÁLNÍMI PEDAGOGY.....	29
5.1 Metodika výzkumu	29
5.2 Charakteristika zkoumaného souboru.....	29
5.2.1 Rozhovor č. 1	30

5.2.2	Rozhovor č. 2	32
5.2.3	Rozhovor č. 3	35
5.2.4	Rozhovor č. 4	39
5.2.5	Rozhovor č. 5	41
5.3	Diskuze	44
6	ZÁVĚR	50
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
	SEZNAM PŘÍLOH.....	53

ÚVOD

Téma „Role speciálního pedagoga ve vězeňství“ bylo vybráno, protože o vězeňství se autorka začala zajímat během studia na vyšší odborné škole se zaměřením na sociální práci. Autorka má zájem do tématu nahlédnout hlouběji a rozšířit své znalosti. Prvotní zájem byl prohloubit znalosti a povědomí pro lidi, kteří o problematice vlivu speciálního pedagoga na vězně nemají ucelené informace a mají jen obecnou nebo okrajovou znalost. Autorku zajímalo, do jaké míry mají běžní lidé tušení, jaký vliv mají speciální pedagogové na život odsouzených.

Dalším z hlavních cílů je zjistit v této bakalářské práci, zda stačí dosavadní legislativní úprava k úspěšnému výkonu této profese. Důraz je kladen především na dostačující finanční možnosti k realizaci a předcházení recidivě.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části: teoretickou a praktickou. Teoretická část seznamuje čtenáře se současným poznáním a jeho východisky. Dále bude stručně shrnuta historie vězeňství, představen legislativní rámec a jeho úpravy a důležitou částí bude ucelení informací vztahujících se k činnostem, úkolům a pozici speciálního pedagoga ve vězeňství.

Praktická část se věnuje sběru dat a jejich následnému vyhodnocení. Pro účely práce autorka volí polostrukturované rozhovory se speciálními pedagogy ve vězeňské službě, jejich záznam a následné kvalitativní zhodnocení. Předmětem zkoumání této bakalářské práce je zjištění efektivity výkonu povolání speciálního pedagoga a působení speciálního pedagoga na vězně ve výkonu trestu odnětí svobody prostřednictvím programů zacházení z pohledu speciálních pedagogů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 EPISTEMOLOGICKÁ VÝCHODISKA

Současné poznání i uvažování dovoluje společnosti nahlížet na problematiku uvěznění a trestu odsouzeného z mnoha úhlů pohledu. Pro účely práce autorka záměrně zvolila a vysvětlila výhradně filosofický model penitenciaristiky, který přiblíží v další kapitole, kde seznámí čtenáře s vývojem chápání trestu, svobody a spravedlnosti.

Pojem epistémé je starořeckým výrazem a označuje pravé poznání a vědění. Epistemologie (epistémé), jak ji chápe významný francouzský filosof Michael Foucault, se užívá k označení typu myšlení a poznávání myšlenkového diskurzu, který charakterizuje určitou dějinnou epochu. Jůzl (2017, s. 22)

1.1 FILOSOFICKÁ VÝCHODISKA PENITENCIARISTIKY

Filosofická východiska penitenciaristiky by nám měla svým vhladem do problematiky umožnit pochopení smyslu a významu trestu a trestání z filozofického hlediska, zejména pomocí názorů myslitelů v průběhu staletí, jejich způsobu nahlížení na penitenciární vědu, ale především díky tomu, jak ve své době chápali kategorie svobody, spravedlnosti a také trestu. Jůzl (2017, s. 22) Autor se v knize zmiňuje o *Platónovi, Aristotelovi, Tomášovi Akvinském, Thomasu Hobbesovi a o Janu Amosovi Komenském*. Píše o teoriích a názorech na svobodu z pohledu těchto filozofů. V dalším textu jsou uvedeny teze o významu slov trestný čin, trest atd.

Platón ve svém díle „*Ústava*“ píše o přirovnání našeho běžného života k životu v jeskyni, mluví o lidstvu jako o věznicích, kteří žijí v jeskyni (v nevědomosti), a nemají ponětí o životě venku. O světě vědí pouze prostřednictvím stínů dozorců. Pokud by se někomu podařilo se osvobodit a nahlédnout ven, kde je slunce, život a opravdová realita, chtěl by to sdílet s ostatními uvězněnými. My sami jsme uvěznění ve svém nevědomí, dokud nedojdeme k poznání nebo prozření. Jsme uvěznění sami v sobě, pokud se neotevřeme novým možnostem a nedáme prostor novému poznání. Například co je dobré a co je špatné, může být ovlivněno naší nevědomostí, jak tvrdí Platón. Jůzl (2017, s. 23)

Aristoteles si myslel, že ten, jenž se trestného činu dopustí, má být potrestán podle zákona a patřičně trpět bolestí za svůj spáchaný čin. *Tomáš Akvinský* byl názoru, že člověk musí respektovat řád společnosti i církve. Jedinec má mít možnost ospravedlnění, pokud se příliš nevychýlí od pravidel. Člověk podléhá jak společnosti, tak církvi. *Thomas Hobbes* se domníval, že morálka a etika není člověku vrozená, ale formovaná společností. Vzhledem ke svým zkušenostem z anglické občanské války tvrdil, že člověk se tak moc bojí společnosti a lidstva vůbec, že raději přenechá svou moc někomu, kdo za něj bude rozhodovat.

Autorka zmiňuje smířčí přístup *Jana Amose Komenského* ve vztahu k penologii a penitenciaristice. Komenský zastával názor, že je nutné, aby stát fungoval správně jako celek, aby byl nápomocen společnosti, a tudíž společnost sama sobě. Jan Ámos Komenský napsal svazky *Všeobecné probuzení*, *Všeobecné osvětlení*, *Všeobecná moudrost*, *Všeobecná výchova*, *Všeobecný jazyk*, *Všeobecná náprava* a *Všeobecné povzbuzení*. Ve svazku *Všeobecné probuzení* píše o trestech pro odsouzené jako o správném řešení, klade důraz i na prevenci recidivy, ale uvažuje nad tím, jestli justice trestů nepřiměřeně nezneužívá. Svazek *Všeobecné osvětlení* obsahuje myšlenky vzájemného porozumění, které je nutné pro zlepšení situace ve společnosti prostřednictvím lidské zralosti. V dalším díle *Všeobecná moudrost* zdůrazňuje, že člověk je schopen rozeznat, co je dobré a co špatné, a řídit se svědomím. *Všeobecná výchova* pojednává o tom, že člověk by se měl vzdělávat, aby byl schopen správně jednat, a zároveň mít pozitivní přístup k tomu být vzděláván někým. Dílu *Všeobecný jazyk* lze porozumět jako textu, který se nám snaží pomoci odstranit překážky při sdělování informací v běžné komunikaci. Nejen v rodném jazyce. Autor zde upozornil na nedorozumění v komunikaci. *Všeobecná náprava* je svazkem, jenž odkazuje na všechny předešlé získané nebo vrozené zkušenosti, které jsou potřeba k nápravě. Může se jednat o samotného jedince, skupinu, nebo i širší společnost. Opírá se o vězeňskou duchovní službu a vězeňskou duchovenskou péči. *Všeobecné povzbuzení* pojednává o odhodlání a vytrvalosti těch, kteří mají nezbytné znalosti k řešení problémů. Jůzl (2017, s. 25)

2 HISTORIE VĚZEŇSTVÍ

V průběhu dějin lidstva si i vězeňský systém prošel postupnými obměnami. Od krutého věznění a mučení bez řádného prověření případu, po vězeňství, kdy je člověk stíhán na svobodě a případ řádně a důkladně prošetřen.

2.1 STŘEDOVĚK

Ve středověku byli lidé vyslýcháni a trestáni jinak než dnes. Nejdříve byl člověk mučen, a to někdy tak krutými praktikami, že se přiznal i k činu, který nespáchal. Věznice, jaké známe dnes, neexistovaly, protože by byly nákladné na zřízení a údržbu. K mučení a zadržení pachatele, aby neutekl před nařízenou popravou, sloužily sklepy nebo sklady. Používaly se k tomu zvláště uzpůsobené nástroje na mučení a následné usmrcení. JUDr. JEDLIČKA, M. *Jak se kdysi sedělo* [online]. © [cit. 2018-11-18] Dostupné z: <https://kriminalistika.eu/kuriozity/vezeni.html>

Mezi známé nástroje patří Bronzový býk, Bílé peklo, Jidášova kolébka nebo Německá židle. Bronzový býk bylo sousoší ve tvaru býka, které bylo, jak už vypovídá název, vyrobeno ze slitiny cínu a mědi zvané bronz. Do tohoto býka byl pachatel uzavřen a pod sochou byl rozdělán oheň, kterým se kov postupně rozžhavl. Pachatel tak byl upečen zaživa. Býk měl v puse umístěné zvláštní akustické zařízení, které proměnilo křik trpícího člověka na řev býka. Další formou mučení je Bílé peklo. Mučený je uzavřen do místnosti, kde je pouze bílá barva. Bílé zdi, bílá podlaha, nosí bílé oblečení, jí bílé jídlo, zpravidla rýži. Místnost je odhlučňena. Přicházejí halucinace a deprese, postupně si mučený přestává uvědomovat své vlastní tělo a existenci vůbec. V tomto případě se jedná o metodu nikoliv fyzické bolesti, ale psychického nátlaku, jež je ve svém důsledku stejně, ne-li více krutá. Jidášova kolébka byl předmět ve tvaru pyramidy. Jedince svlékli do naha, svázali mu ruce a posadili ho na kolébku. Následně ho tlačili konečnickem od vrcholu pyramidy až dolů. U žen mučení probíhalo vaginálně. Německá židle je mechanismus spočívající v postupném zvedání střední části stolu. Mučený je ke stolu pevně přivázán, zvláště nohy a ruce, které jsou nad úroveň hlavy. Zvedáním střední části stolu je mučený postupně, pomalu prohýbán, čímž se mu prolamuje páteř. V důsledku toho dochází k trvalému poškození celé páteře a nervů.

SEDLÁČEK, M. *Nejděsivější mučicí nástroje* [online]. © [cit. 2018-11-18] Dostupné z: <https://zoommagazin.iprima.cz/zajimavosti/nejdesivejsi-mucici-nastroje-co-v-dejinach-pusobilo-nejvetsi-utrpeni>

2.2 FEUDALISMUS

V období feudalismu už můžeme mluvit o začátcích a prvních náznacích práv přiznaných odsouzenému. Jedinec byl rozlišován na vinného, nebo nevinného, případně se mohl vykoupit. Stále ještě nebyly používány věznice, jaké známe dnes. Feudální věznice sloužila pouze k zadržení odsouzených do doby vykonání trestu, což ve většině případů bylo krátkodobé, a proto nebyly ani vybaveny dostatečnými prostředky. Tresty smrti a mučení v tomto období byly využívány k odstrašení lidí před pácháním zla, krádežemi a mordy.

Zpočátku byly používány důkazy, jež udávaly jako rozhodující sílu vyšší boží moc. Za princip zde sloužila úvaha, že nevinný projde útrapami bez následků. Mučení probíhalo pomocí živlů, jednak vodou a jednak železem. V prvním případě byl trestaný svázan do kozelce a vhozen do vody. V případě, že se neutopil, byl nevinný. Jindy byl trestaný pálen železem a v případě dobré hojivosti ran byl uznán za nevinného. V opačném případě byl trestaný shledán vinným a následoval trest. Trest smrti – stětí hlavy, oběšení, rozčtvrcení, upálení, zazdívání. Trest mrzačící – utnutí horních či dolních končetin nebo všech končetin, oslepení, vytržení jazyka. Trest zneuctívající – upoutání do klády, natahování španělských bot, pranýřování, vypálení cejchů.

Mezi tehdejší tresty patřily například španělská bota, pranýř, klády, housličky, palečnice, skřípec, železná panna a bičování. Španělská bota byl speciálně uzpůsobený železný lis upravený na lidskou holeň. Uvnitř jsou umístěny hroty a bodce. Nástroj se nasadil na lidskou holeň a postupným utahováním se nohy hmoždily, deformovaly a lámaly kosti. Dalším trestem byl pranýř: mučený byl přivázan k pranýři a byl bičován a zostuzován. Upoutání do klád bylo velice podobné pranýři. Housličky byla pouta připomínající housle. Palečnice – drtily se jimi palce na rukou. Natažení na skřípec – dva žebříky proti sobě, na které byl mučený připoután, a tělo bylo natahováno žebříky od sebe. Železná panna byla na podobné bázi jako španělská bota, ovšem s tím

rozdílem, že byla na celé tělo, takže hroty uvnitř a utahování působily na celého jedince, dokud nezemřel.

S končícím feudalismem byly převážně v Anglii, Francii a Itálii (16. až 19. století) využívány tresty deportace odsouzených na galeje a do vyhnanství, což souviselo i s rozvojem mořeplavby. V Rusku se praktikuje vyhnanství odsouzených na Sibiř. (JŮZL, 2017, s. 107-11)

2.3 NOVOVĚK

Vzhledem k sociální situaci ve společnosti a vývoji v novodobém vězeňství vznikaly specializované ústavy a útulky pro žebráky, tuláky a problematickou mládež. Docházelo k tomu v souvislosti s rozvojem kapitalistických výrobních vztahů. S rozvojem průmyslu docházelo ke stěhování obyvatel z venkova do velkých měst za prací, a tím i k sociálním a integračním konfliktům. Z toho důvodu zůstávalo mnoho žen, dětí a mužů v 16. století bez práce, výdělku a přístřeší a stávali se z nich tuláci, žebráci a delikventi. Jako první vznikaly útulky i ústavy v Anglii a Holandsku. S poskytováním přístřeší pro obyvatele s různými zvyky, minulostí a sociálním zařazením se začala řešit potřeba sjednocení podobných do skupin a vznikaly modely, jak přistupovat k problematice rozčlenění.

2.3.1 AMSTERODAMSKÝ MODEL

Hlavním úkolem bylo šíření mravní výchovy, vzdělávání jednotlivce a vedení k práci. Typ těchto ústavů se stal vzorem pro další, které následovaly. V těchto ústavech společně přebývali jak mladiství, tak i nebezpeční zločinci. Nerozlišoval se jejich věk ani vážnost spáchaného činu.

V průběhu, a zvláště koncem 18. století, došlo zásluhou reformátora Johna Howarda ke změnám podmínek nutných k nápravě, především v pojetí principu práce a možnosti izolace vězňů. Tímto byla zahájena pomalá cesta ke vzniku samostatné vědní disciplíny penologie.

2.3.2 PENOLOGICKÉ SYSTÉMY

Jsou chápány jako postupy, zásady, dle kterých je vykonáván trest odnětí svobody, a měly za úkol napravit chování vězněného. Rozlišujeme 4 základní systémy.

1. Pensylvánský systém - vznikl v roce 1786 ve Philadelphii a kladl důraz na izolaci. Vězněný nesměl pracovat, měl číst pouze bibli, zpytovat svědomí a přemýšlet nad sebou samým. Výsledky této metody byly negativního rázu na fyzickém a především duševním stavu vězňů.
2. Auburnský systém - vznikl v roce 1823 ve státě New York a tento model je založen na jednotlivé izolaci na celách pouze v noci. Ve dne vězni společně pracovali za naprostého mlčení. Podstatnou změnou tohoto systému, bylo rozřazení vězňů do třech tříd, podle vážnosti činu, kterého se dopustili. Byly zde využívány metody těžké práce, naprosté poslušnosti a mlčenlivosti. Případná porušení těchto pravidel byla trestána tělesnými tresty.
3. Smíšený ženevský systém (klasifikační) - byl založen v roce 1833 v Ženevě. Byl stejně jako předchozí systémy založen na zavírání v izolaci a omezení komunikace na naprosté minimum, přičemž vězněným bylo zakázáno zcela mluvit. K těmto praktikám byly přidány další rozlišovací aspekty. Zejména ženevský systém byl rozšířen o čtyři kategorie výkonu trestu. Důležitým bodem bylo zavedení motivace pro trestaného, a to prominutím části trestu za dobré chování a práci.
4. Progresivní systém – koncem 19. století byl rozdělen do dvou systémů na anglický a irský. Oba systémy byly založeny na myšlence návratu trestaného zpět do společnosti a jeho začlenění. Z tohoto důvodu byl výkon trestu postaven na myšlence nejpřísnějšího režimu ihned při začátku výkonu a postupnému zmírňování. Principem těchto systémů byla systematická příprava na návrat vězně do běžného života a společnosti.

K dalším systémům stojí za zmínku elmirský systém z roku 1876 zavedený a používaný ve státě New York. Tento systém spočíval v kulturní výchově, základním a odborném vzdělávání.

Dále autorka zmiňuje systém borstalský, který vznikl na počátku 20. století. Převychovával a napravoval mladé delikventy sportovními, kulturními, vzdělávacími a odbornými prostředky. Zde byly položeny začátky v současné době označované jako postpenitenciární, kontinuální sociální péče. ČERNÍKOVÁ (1998, s. 34 - 43)

3 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVY

3.1 EVROPSKÁ VĚZEŇSKÁ PRAVIDLA

V rámci vývoje popsaného v předchozím textu není překvapením, že dnešní společenské uspořádání muselo sestavit poradní orgán, který by na základě zkušeností a poznání problematiky, vytyčil nová, pro dnešní společnost platná a uznávaná pravidla i cíle. V textu níže autorka uvádí všechny ustanovené body a seznamuje s jejich obsahem. Pro účely praktické části bude věnováno více prostoru cílům režimu pro odsouzené vězně. Autorka jednotlivé části podrobněji popisuje v následujících podkapitolách

1. *„Základní principy*
2. *Podmínky pro výkon trestu*
3. *Zdraví*
4. *Pořádek*
5. *Vedení věznice a personál*
6. *Inspekce a kontroly*
7. *Neodsouzení vězni*
8. *Cíle režimu pro odsouzené vězně*
9. *Aktualizace pravidel“*

VÝBOR MINISTRŮ ČLENSKÝM STÁTŮM RADY EVROPY
K EVROPSKÝM VĚZEŇSKÝM PRAVIDLŮM (2006, s. 3- 36)

3.1.1 ZÁKLADNÍ PRINCIPY

První část se věnuje především ochraně pozitivních vlivů na odsouzené ve výkonu trestu tak, aby byl jejich život motivován ke změně přijatelné společenskému začlenění. Viz základní principy z řádu:

1. *„ Se všemi osobami zbavenými svobody bude zacházeno tak, aby byla respektována jejich lidská práva.*
2. *Osobám zbaveným svobody budou ponechána veškerá práva, která jim nebyla zákonně odňata uložením výkonu trestu nebo vazby.*

3. *Omezení ukládaná osobám zbaveným svobody budou v nezbytně minimálním rozsahu a úměrná legitimnímu účelu, pro který byla uložena.*
4. *Vězeňské podmínky, které porušují lidská práva vězňů, nelze ospravedlnit nedostatkem prostředků.*
5. *Život ve vězení se musí co možná nejvíce přibližovat pozitivním aspektům života na svobodě.*
6. *Výkon trestu bude zajišťován tak, aby umožnil osobám zbaveným svobody jejich opětné začlenění do svobodné společnosti.*
7. *Je nutno podporovat spolupráci s externími sociálními službami a co možná nejvíce i zapojení občanských sdružení do vězeňského života.*
8. *Vězeňští pracovníci vykonávají důležitou veřejnou službu a jejich přijímání, zaškolení i pracovní podmínky jim musí umožnit udržování vysoké úrovně jejich péče o uvězněné osoby.*
9. *Ve všech věznicích musí probíhat pravidelné státní inspekce a nezávislé kontroly.“*

VÝBOR MINISTRŮ ČLENSKÝM STÁTŮM RADY EVROPY
K EVROPSKÝM VĚZEŇSKÝM PRAVIDLŮM (2006, s. 5)

Evropská vězeňská pravidla se týkají osob, jejichž vzetí do vazby bylo nařízeno soudním orgánem nebo v případě, že je usvědčující rozsudek zbavil svobody. V těchto pravidlech musí platit pravidlo nestrannosti. Důležité je nediskriminovat osoby kvůli původu, rase, odlišnosti barvy pleti, jazyka, náboženského vyznání, politického přesvědčení, nebo podle majetkových a sociálních poměrů.

3.1.2 PODMÍNKY PRO VÝKON TRESTU

Národní právo určuje, aby člověk byl vzat do výkonu vazby nebo trestu až potom, co rozsudek nabyde platnosti. Při příjmu se neprodleně zaznamenají osobní, zdravotní a majetkové údaje o každém z vězňů. Při umístění se zohledňuje vzdálenost místa bydliště nebo místa jejich sociální rehabilitace.

V této části jsou řízeny podmínky pro výkon trestu s ohledem na hygienické a kulturní zvyklost, viz dále.

Při umísťování do věznice se také musí brát zřetel na potřeby probíhajícího trestního vyšetřování, bezpečnost a nutnost zajistit odpovídající režim pro každého z vězňů. V případě přesunu má vězeň právo na případnou změnu umístění a následné přeložení z jedné věznice do druhé. Respektování lidské důstojnosti, soukromí a vyhrazené místo pro spánek je nedílnou součástí poskytované věznicí. Podmínky by měly odpovídat hygienickým a zdravotnickým normám, je třeba zohlednit velikost místnosti, aby měl vězeň dostatek vzduchu, tepla, případně odvětrání, dle ročních období. Věznice může a musí svými dostupnými prostředky dohlédnout na to, aby vězeň neměl možnost utéci nebo se dokonce nepokusil o sebevraždu. Je nutné, aby každá část věznice byla v odpovídajícím technickém stavu a hygienicky čistá.

Pobyt vězňů je uzpůsoben a řízen tak, aby byla dodržena hygienická norma dle zákona. Jsou umožněny kulturní, společenské i náboženské zvyklosti. Vězni musí mít volný přístup k hygienickým zařízením, která jsou zdravotně nezávadná a respektují právo na soukromí.

Hygienické potřeby žen jsou také řešeny s ohledem na odlišnosti ženské fyziologie a je třeba zajistit je speciálními opatřeními.

Potřeby odívání jsou uzpůsobeny tak, aby všechny části oděvu byly udržovány v řádném stavu a v případě potřeby vyměněny.

Pro potřeby ubytování na lůžku je navrženo takové opatření, které zajišťuje k dispozici vlastní lůžko s lůžkovinami pro každého jedince a je obměnou udržováno ve stavu, který zajišťuje jejich čistotu.

Stravování vězňů je taktéž přizpůsobeno individuálním potřebám tak, aby byl zohledněn jejich věk, zdravotní a tělesný stav, ale i náboženské přesvědčení, či kulturní zvyklosti, případně charakter vykonávané práce. Za samozřejmé se považuje neustálý přístup k čisté pitné vodě.

Pro všechny vězně je zachován nárok na právní poradenství. Vězeňská správa jim poskytuje přiměřené možnosti, které jim umožňují přístup k takovému poradenství, kde mohou konzultovat jakoukoli právní záležitost s právním poradcem, kterého si sami zvolí na své vlastní náklady. V případě existence zavedeného bezplatného systému

právní pomoci, vězeňská správa o tomto musí seznámit všechny vězně. Dále musí být zajištěn přístup k dokumentům nebo jim musí být umožněno držení dokumentů, které souvisejí s jejich soudním řízením.

Během výkonu trestu musí být vězňům dovoleno komunikovat, a to písemnou, telefonickou či jinou formou, s jejich rodinami, jinými osobami a zástupci externích organizací. Dále jim musí být poskytnut prostor pro přijímání návštěv. Na komunikaci i návštěvy se mohou vztahovat omezení a kontroly nezbytné s ohledem na potřeby probíhajícího trestního vyšetřování, udržování pořádku, bezpečnosti, zabránění trestných činů a ochrany obětí trestných činů. Přitom však tato omezení, včetně konkrétních omezení nařízených soudním orgánem, musí umožňovat přijatelnou minimální úroveň styků tak, jak je platnou legislativou určeno.

Vězňům je dovoleno účastnit se voleb, referend i dalších stránek veřejného života, pokud národní legislativa toto jejich právo neomezuje.

Trestaným osobám ve výkonu trestu odnětí svobody je dovoleno komunikovat se sdělovacími prostředky s výjimkou případů, kdy existují závažné důvody pro zákaz s ohledem na udržení bezpečnosti, veřejný zájem či ochranu a nedotknutelnost obětí, ostatních vězňů i zaměstnanců věznice.

Uplatňovaný režim musí nabízet vyvážený program činností a je nutné věnovat zvláštní pozornost potřebám vězňů, kteří byli vystaveni tělesnému, psychickému nebo sexuálnímu zneužití.

Práce vězňů musí být považována za pozitivní prvek vězeňského režimu a nikdy nesmí být využívána jako forma trestání. Organizace a metody práce ve vězeňských ústavech se má co nejvíce blížit obdobné práci ve společnosti mimo vězení, aby se vězni připravili na podmínky normálního života v zaměstnání na svobodě.

Podmínky výkonu trestu mají mít organizovanou činnost pro rozvoj tělesné zdatnosti a zajištění dostatečných možností pro cvičení. Rekreační činnosti musí tvořit nedílnou součást vězeňského režimu.

Každý vězeňský ústav musí s ohledem na ambice a potřeby jedince usilovat o to, aby byl zajištěn přístup ke vzdělávacím programům, které budou co možná nejkomplexnější. Jako prioritní je příprava programů pro negramotné vězně nebo ty jedince, kteří nemají základní a středoškolské vzdělání. Důraz je kladen na vzdělávání mladých vězňů a vězňů se speciálními potřebami.

Práva vězňů zahrnují svobodu myšlení, svědomí, víry a náboženského vyznání. Vězni nesmí být nuceni praktikovat určité náboženství nebo vyznání, účastnit se bohoslužeb, náboženských setkání nebo jiných náboženských aktivit či přijímat návštěvy zástupců jiných církví nebo náboženského vyznání.

Zákon ukládá povinnost, aby při příjmu či kdykoli později je to nutné, byli všichni vězni informováni písemně i ústně v jazyce, kterému rozumějí, o předpisech upravujících vězeňskou kázeň, o svých právech i povinnostech ve věznicích.

Veškerý majetek, který si vězni dle vězeňského řádu nesmějí ponechat, se při přijetí do vězeňského ústavu uloží do bezpečné úschovy.

Veřejná správa na své náklady zajišťuje přepravu trestaných osob v souladu s platnými předpisy.

Platí, že všem propuštěným má být poskytnuta taková pomoc, aby byli vybaveni nezbytnými doklady a průkazy totožnosti, a byla jim poskytnuta součinnost při hledání vhodného ubytování a zaměstnání.

Upřesňující opatření a pravidla při rozhodování o umístění ve věznicích vztahující se na ženy se zohledňují speciálními aspekty, kterými jsou fyzické, profesní, sociální a psychické potřeby.

Zvláštní podmínky jsou kladeny na situace, kdy je do věznice pro dospělé umístěn mladistvý, tzn. člověk mladší 18 let, a to zejména přístup k sociálním, psychologickým a vzdělávacím službám, duchovenské péči a rekreačním programům nebo podobným programům, jež mají k dispozici mladiství na svobodě. Pro případy pobytu dětí ve věznicích spolu s rodičem, jsou přijímána další opatření, která zajistí kvalifikované pracovníky v okamžiku, kdy se rodič zabývá aktivitami, jichž se dítě zúčastnit nemůže.

Cizí státní příslušníci jsou neprodleně informováni o svém právu obracet se na diplomatické nebo konzulární představitele státu, jehož jsou příslušníky. Samozřejmě je poskytnutí přiměřených možností pro komunikaci s těmito úřady. Vězeňská správa je povinna v plném rozsahu spolupracovat s představiteli diplomatických a konzulárních úřadů, a to v zájmu uvězněných cizích státních příslušníků, kteří mohou vyžadovat zvláštní pomoc.

V neposlední řadě je nutné přijmout taková opatření, která zajistí potřeby vězňů patřících k etnickým nebo jazykovým menšinám.

3.1.3 ZDRAVÍ

Platná legislativa také bere v potaz zdravotní stav vězněných osob a zajišťuje ochranu zdraví všech vězňů ve své péči.

Zdravotní péče ve věznicích je zajišťována ve spolupráci s veřejným zdravotnictvím v určité oblasti nebo v celonárodním měřítku. Zdravotní pojetí ve věznicích je začleněno do celonárodního zdravotního konceptu. Zdravotnické služby jsou poskytovány bez diskriminace z důvodu jejich právního postavení. Zdravotní služby ve věznicích musí usilovat o zjišťování a léčbu tělesných nebo duševních chorob nebo postižení, kterými mohou vězni trpět. Veškeré nezbytné lékařské, chirurgické a psychiatrické služby včetně služeb dostupných na svobodě musí být pro tyto účely zajišťovány i pro vězně.

Vězeňská lékařská služba musí zajišťovat psychiatrickou léčbu všech vězňů, kteří tuto léčbu potřebují, a musí věnovat zvláštní pozornost předcházení sebepoškození i případných sebevražd. Vězni nesmí být vystaveni experimentální léčbě bez jejich vlastního souhlasu.

3.1.4 POŘÁDEK

Pořádek ve věznici musí být udržován se zřetelem k požadavkům na bezpečnost a kázeň, přičemž musejí být zajištěny takové životní podmínky, které respektují lidskou důstojnost a které nabídnou kompletní program činností.

Zákon ukládá, aby bezpečnostní opatření vztahující se na jednotlivé vězně byla v minimálním nezbytném rozsahu k zajištění jejich bezpečné vazby. Vězeňské ústavy

povinně dodržují národní legislativu týkající se zdraví a bezpečnosti. Zvláštní opatření pro maximální bezpečnost jsou uplatňována pouze za výjimečných okolností a charakter takových opatření, jejich trvání i důvody pro jejich uplatnění jsou stanoveny národní legislativou.

Personál věznice je vyškolen pro provádění prohlídek takovým způsobem, aby zjistil a zabránil veškerým pokusům o útěk, ukrytí propašovaných věcí za současného respektování důstojnosti prohlížených osob a aby nedošlo k poškození jejich osobních věcí.

Tělesné tresty, potrestání umístěním v neosvětlené cele a jiné formy nehumánních a ponižujících trestů nejsou povoleny. Pro případ nakládání s agresivními vězni jsou přijata taková opatření, která dovolují pouze minimální užití síly.

Pro uvězněné osoby, ať již individuální nebo skupinu, musí být poskytnut dostatek příležitostí pro předkládání žádostí nebo stížností řediteli věznice nebo jinému kompetentnímu orgánu.

3.1.5 VEDENÍ VĚZNICE A PERSONÁL

Etický kodex udává závazek zacházení se všemi vězni humánně a s respektem na důstojnost, která je vlastní každému člověku. Personál vězeňských zařízení není určen pouze k výkonu dozoru, ale přihlíží k potřebě umožnit opětovné začlenění vězňů do společnosti po vykonání trestu odnětí svobody prostřednictvím programů pozitivní péče a pomoci.

Personál je povinen vykonávat své povinnosti tak, aby jeho chování mělo dobrý vliv a bylo příkladné pro vězně. Personální výběr pracovníků ve vězeňství klade vysoké požadavky na bezúhonnost, lidskost, profesionální způsobilost i vhodnost osobnosti pro složitou práci, kterou budou vykonávat.

Pracovníci jsou prvotně zaměstnáni na plný úvazek jako odborný vězeňský personál z řad státních úředníků s právním statutem a mají tak mít zajištěny veškeré jistoty, sociální a pracovní. Používání těchto jistot pak závisí pouze na jejich správném chování, vhodné účinnosti práce, na jejich tělesné a mentální způsobilosti a na odpovídajícím

stupni vzdělání. Nástupu do služby předchází absolvování praktické i teoretické zkoušky, kterými si budoucí pracovník musí projít. Zkouška obsahuje přehled a souhrn konkrétních a obecných úkolů a povinností. Výcvik pracovníků by měl zahrnovat i okruhy vzdělávání v oblasti internacionálních a oblastních listin a norem týkajících se lidských práv, především Evropské úmluvy o lidských právech a Evropské úmluvy o zamezení mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení či jednání nebo trestání, včetně používání Evropských vězeňských pravidel.

Zaměstnanci musí být vybíráni a jmenováni do služby na principu rovnosti a to bez diskriminace z důvodů, kterými jsou například, majetkové poměry, rasa, původ, pohlaví, barva pleti, náboženství, jazyk, politické či jiné názory, společenský či národnostní vztah s jinou národnostní menšinou.

3.1.6 INSPEKCE A KONTROLY

Mezinárodní a národní legislativa určuje pravidla pro chod věznice ve smyslu pravidelných kontrol z řad inspekce, které spravuje státní orgán. Inspekce jsou prováděny, aby zjistily, jestli nedochází k porušování pravidel. Nezávislé orgány a orgány, které mají právo na uveřejňování informací, kontrolují dodržování podmínek uvězněných a zacházení s vězni.

3.1.7 NEODSOUZENÍ VĚZNI

V případě, že výkon vazby byl uložen justičním orgánem před soudním řízením, a to formou usvědčení nebo uložením trestu, pak se tímto vězeň považuje jako neodsouzený vězeň.

Zacházení s neodsouzenými vězni je dáno pravidly, kterými se musí vězeňská správa řídit. Musí jim být umožněno stejně jako ostatním vězňům podílet se na činnostech daných v pravidlech. Neodsouzení vězni mají právo na to, aby jim byla nabídnuta možnost pracovat, práce však od nich nesmí být vyžadována.

3.1.8 CÍLE REŽIMU PRO ODSOUZENÉ VĚZNĚ

Režim odsouzených závisí i mimo pravidla, která se vztahují na všechny vězně na tom, že se musí řídit režimem odpovídajícím životu bez zločinnosti, a aby za něj

převzali zodpovědnost. Je důležité, aby přijatí vězni do věznice byli co nejdříve zařazeni do režimu a bylo s nimi zacházeno jako s osobami odsouzenými. Nejdůležitějším programem režimu je systematické vzdělávání, jehož součástí je odborný výcvik. Kladen je zvláště na důraz souhrnné úrovně vzdělání a jejich následné začlenění do civilního života bez zločinnosti.

Speciální programy a postupy se zavádějí s předstihem před propuštěním do civilního života. Takto je vězňům poskytnuta dostatečná podpora k navazující řádnému životu mimo věznici. Úzká spolupráce vězeňské správy a sociálních služeb se zařízeními k tomu určených, má zajistit opětovné začlenění propuštěných vězňů do společnosti, pracovního a osobního života.

Příprava vězňů k propuštění na svobodu a jejich integrace je závislá na odborné spolupráci s orgány státní péče, které jsou za to zodpovědní. Je nutno těmto zástupcům orgánů umožnit vstup do věznice a potřebný kontakt s vězni.

3.1.9 AKTUALIZACE PRAVIDEL

Společnost se neustále vyvíjí a mění. Obsahem těchto Evropských vězeňských pravidel je i předpis, který povinně zavádí obnovování tohoto systému pravidel.

Evropská vězeňská pravidla musí být pravidelně aktualizována. VÝBOR MINISTRŮ ČLENSKÝM STÁTŮM RADY EVROPY K EVROPSKÝM VĚZEŇSKÝM PRAVIDLŮM, Evropská vězeňská pravidla, *Příloha časopisu České vězeňství*. 2006, č.1, s. 3-36. ISSN 1213-3297

3.2 ODNĚTÍ SVOBODY

Problematika odnětí svobody je řešena platnou legislativou – Zákonem o výkonu trestu odnětím svobody, ze dne 30. června 1999.

3.3 § 2 HLAVNÍ ZÁSADY VÝKONU TRESTU

„ (1) Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.

(2) S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

3.4 § 8 TYPY VĚZNIC

Zákon upravuje i druh zařízení, kam bude odsouzený umístěn. Toto zařízení odpovídá společenské škodlivosti a nebezpečnosti odsouzeného.

- (1) Věznice se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů, a to
 - a) s dohledem*
 - b) s dozorem*
 - c) s ostrahou*
 - d) se zvýšenou ostrahou**
- (2) Vedle základních typů věznic uvedených v odstavci 1 se zřizují zvláštní věznice pro mladistvé.*
- (3) V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů, pokud tím nebude ohrožen účel výkonu trestu.“ Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1999 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>*

4 SPECIÁLNÍ PEDAGOG, JEHO ČINNOST, ÚKOLY A POZICE VE VĚZEŇSKÉ SLUŽBĚ

Všeobecným záměrem penitenciární pedagogiky je vychovávat jedince a brát v úvahu délku trestu odnětí svobody tak, aby byly zachovány pravidla a zásady obecné pedagogiky. S přihlédnutím na tyto podmínky, není vždy úspěšné plné naplnění obecných cílů pedagogiky. Sochůrek (2007, s. 40)

Můžeme rozlišovat 5 specifických cílů penitenciární pedagogiky:

1. *„Odstranění nežádoucích forem chování*
2. *Utváření a přetváření osobnosti ve smyslu pozitivních společenských norem a cílů*
3. *Překonání společenských tendencí*
4. *Odstranění nežádoucích návyků*
5. *Umění přizpůsobit se“* Paukertová, (2001, s. 29)

Ve chvíli, kdy odsouzený nastoupí, je s ním zacházeno dle následujících fází procesu zacházení:

- a) *„Fáze zacházení při nástupu výkonu trestu odnětí svobody tzv. oddělení nástupní*
- b) *Fáze zacházení v průběhu trestu odnětí svobody*
- c) *Fáze zacházení před ukončením trestu odnětí svobody tzv. oddělení výstupní“*
Kozoň (2006, s. 18)

Dnes už speciální pedagog ve spolupráci s ostatními kolegy, kterými jsou především psycholog, sociální pracovník, vychovatel, terapeut nebo dříve i sociolog, vyhodnocuje data o odsouzeném pomocí softwarového algoritmu, který všechny důležité informace shrne a vyhodnotí. Nejde o neomylnou metodu, jelikož vstupní data o odsouzeném mohou obsahovat nepřesnosti, které vznikají na straně odsouzeného jeho neúplnou či ne zcela pravdivou odpovědí a na straně druhé i jejich interpretací ze strany zadávající osoby. Průběžné vyhodnocování a verifikace výsledků vyhodnocených na začátku trestu, jeho průběhu i ukončení jsou stále nezastupitelné a musí být prováděny celým týmem specialistů. Speciální pedagog může v rámci týmu, kromě začleňování člověka

do běžného života, poskytnout rady vězňům k jejich úspěšnějšímu odchodu z věznice. Speciálním pedagogem poskytované služby a rady trestaným vedou především skrze pozitivní motivaci a ovlivnění jejich současného i budoucího chování. Speciální pedagog má za úkol pracovat s vězni na jejich vzdělávání i převýchově. Spolu se sociálním pracovníkem, vychovatelem, sociologem a psychologem, vypracovává plány, které se nazývají Programy zacházení, a ty slouží k jejich samostatnému uplatnění v etopedickém a psychopedickém směru. Dále může být vězňům nápomocen ve chvíli, kdy si chtějí zažádat o přesun do jiné věznice. Trestané osoby mají právo jednou za 3 měsíce si podat žádost o takový přesun. Speciální pedagog se může také podílet na výuce cizích jazyků, práce s počítačem či se zasadit o zajištění jiných kurzů a vzdělávání dle individuálních potřeb a vloh jednotlivých vězňů. Role speciálního pedagoga ve vězeňské správě nespočívá jen ve smyslu výuky trestaných osob, nýbrž zde vystupuje i jako psychická podpora. Netík (1998, s. 35)

Speciální pedagog je pro trestané více kamarád a vzor, který motivuje, je považován ze strany vězňů za osobu mimo systém, který je trestá. Výhodou v této profesi je, když pedagog vzbuzuje u vězňů přirozenou autoritu. VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, *Program zacházení* [online]. © [cit. 2019-02-01] Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-olomouc/o-nas/vykon-vezenstvi/program-zachazeni/>

PRAKTICKÁ ČÁST

5 5 ROZHOVORŮ SE SPECIÁLNÍMI PEDAGOGY

5.1 METODIKA VÝZKUMU

Autorka zvolila pro získání a vyhodnocení dat polostrukturované rozhovory. Takto vyhodnocená data přispějí k ucelení pohledu na informace současného stavu a činností speciálního pedagoga ve vězeňské službě popsané v teoretické části.

Polostandardizovaný rozhovor s otevřenými, nebo polootevřenými otázkami umožňuje respondentovi volně odpovídat na tazatelovy otázky týkající se předmětu výzkumu. Respondent není omezován ve výpovědi, tazatel vede rozhovor za účelem získání podstatných informací. Hendl (2005, s. 166 - 169)

Otázky pokládané respondentům byly zaměřeny na zjištění jejich zkušeností, praktický výkon jejich pracovních aktivit, dopad na rodinné a sociální zázemí i prestiž, jak je speciální pedagog ve vězeňské službě vnímán. Otázky byly voleny na základě prostudované literatury a platné legislativy.

Respondenti z řad odborníků byli nejprve seznámeni s cílem bakalářské práce a otázkami elektronickou formou. Autorka považovala za vhodné, aby si odpovědi mohli předem připravit a rozhodnout, zda budou ochotni odpovědět, a následně po projevení jejich zájmu s nimi byl veden rozhovor. Rozhovory byly zapisovány rovnou do počítače na zkušku a poté byl proveden přepis nejdůležitějších získaných informací a faktů.

5.2 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU

Zkoumaný soubor tvořilo pět zaměstnanců pracujících ve vězeňské službě. Jednalo se o speciální pedagogy, kteří byli cílovou skupinou z vězeňských zařízení Jihočeského kraje, Pardubického kraje a Hlavního města Prahy. Mezi respondenty byla 1 žena a 4 muži. Všem dotázaným bylo položeno 10 stejných otázek. Zkušenosti respondentů se ukázaly rozmanité. Nejkratší dobu uvedl jeden respondent dobu 4 měsíce, druhý 40 let, třetí 2 roky, čtvrtý 1 rok a pátý 4,5 roku.

Celkem bylo osloveno 7 zařízení s pracovní pozicí speciálního pedagoga, ale velká část nebyla ochotna odpovídat, a to z důvodu nedostatku času či na doporučení vedení.

Rozhovory s odborníky byly provedeny v měsíci únoru roku 2019, a to buď osobně, nebo telefonickou formou.

Pro účely práce nebyla podstatná totožnost dotazovaných, a proto byla zachována jejich anonymita, což bylo zároveň podmínkou odpovědi na kladené otázky. Respondenti sami žádali o anonymitu.

5.2.1 ROZHOVOR Č. 1

1) Jak dlouho se tomuto oboru věnujete, jaká byla a je Vaše motivace?

Věnuju se tomuto oboru od vysoké školy, tedy 2 roky, a pracuji v postu speciálního pedagoga ve vězeňství teprve 4 měsíce. Motivaci v současné chvíli беру ze svého předešlého rozhodování, když mne motivovalo, aby má práce měla smysl a byla přínosem pro ty, kteří ji potřebují. V rámci svých úvah a zkušeností jsem dospěla k názoru, že v tomto oboru je možné se uplatnit dle mých představ. Vězeňská služba se mi zdá jako perspektivní obor, hlavně je zde zajímavá klientela. Lze zde potkat trestané z různých sociálních vrstev a sledovat, čím se dostali do problémů, a pomoci jim ukázat cestu ven. Vždycky jsem měla blíže k dospělým než k dětem a tato problematika mě lákala.

2) Kdo se v rámci věznice dále Vaší problematikou zabývá – s kým úzce spolupracujete?

Všichni kdo ve věznici pracují. Speciální pedagog spolupracuje s vychovatelem, sociálním pracovníkem i s pedagogy volného času. Dále je tu sociolog i psycholog. S těmito všemi nejvíce úzce spolupracujeme.

3) Jaký je systém přidělování jednotlivých případů a můžete si konkrétní případ vybrat sám nebo ho naopak odmítnout?

Nemůžu si ho vybrat sama ani ho odmítnout. Ovšem v případě, kdy se to týká osoby mně blízké, tak bych se snažila případ předat někomu jinému, ale ani tak nevím, jestli

by to dopadlo úspěšně. Každý speciální pedagog, má svůj oddíl, kde má pod sebou své vychovatele a své odsouzené. Každá věznice má dva druhy věznic - ostraha a zvýšená ostraha, která se dělí na nízký, střední a vysoký stupeň. Dále jsou speciální dělení na trvale pracovní nezařaditelné, což jsou senioři, pak matky s dětmi, jako je například ve Světlé nad Sázavou, a ještě tu je oddělení kde jsou vězni s nízkou délkou trestu (2 až 3 roky). Oddělení věznice se dělí na A, B, C.

4) Jste vězňům k dispozici i mimo pracovní dobu, když potřebují (nutně) pomoci?

Ne. Bylo by to proti předpisům. Nesmíme s nimi být mimo pracovní dobu. Jsme kontrolováni při příchodu i odchodu, a tudíž nemůžeme ani zůstat déle.

5) Kolik vězňů máte v průměru na starost, respektive, kolik jich připadá na jednoho speciálního pedagoga, a s čím nejčastěji pomáháte?

Je to individuální. Ale může to být i 10 až 50. Máme pod sebou vychovatele, který schvaluje kázeňské odměny. Účastníme se odborných komisí a zároveň jsem členem komise, ve které řeším přesuny vězňů v rámci věznice, vyjadřuji se tedy ke změně diferenční skupiny. Vedu nejméně jednu aktivitu programu zacházení a vytvářím programy zacházení. Podílím se i na komplexním vytváření zprávy o odsouzeném. A metodicky usměrňuji vychovatele svého oddílu.

6) Využíváte v praxi zapojení blízkých osob do řešení jednotlivých případů?

Ne. Na to se specializuje sociální pracovník. Ten je v kontaktu s rodinami. My osobně můžeme být u návštěv, ale co se týče komunikace s blízkými osobami, tak to se nás příliš netýká. Právě proto úzce spolupracujeme jako celá skupina.

7) Podílíte se na zapojení klientů do běžného života po ukončení výkonu trestu odnětí svobody?

Ano, můžeme odsouzeným například předat nějaké kontakty na příslušné organizace, na které se mohou po opuštění výkonu trestu obrátit. Jinak my děláme penitenciární péči, ale postpenitenciární péče už je na jiných. Jako je probační a mediční služba.

8) Myslíte si, že je Vaše finanční ohodnocení dostatečně adekvátní Vašemu zaměstnání? Kam byste, na stupnici 1-10 (1 - méně, 10 – více), zařadil Vaše zaměstnání z hlediska prestiže v dnešní společnosti? (morální, etické, finanční hledisko)

Ne, rozhodně si nemyslím, že jsme adekvátně finančně odhodnoceni. A co se týče finanční, morální a etické stránky, tak to je veliký rozdíl. Co se týče prestiže, tak je to asi na stupnici číslo 5, eticky bych to zařadila na číslo 8 a morální hodnoty vytváříme my vůči vězňům, takže morální hledisko z pohledu stupnice hodnotit nemohu.

9) Máte pocit, že jste ve výkonu vaší profese legislativou dostatečně podporován nebo naopak omezován?

Podporu mám, ale jsme i dost omezováni. My jsme na rozdíl od ostatních pracovníků zákonem docela chráněni, kdežto sociální pracovníci a vychovatelé to mají horší.

10) Napadá Vás nějaká legislativní úprava, která by Vám usnadnila výkon profese?

Mně osobně by pomohlo, kdybychom byli v uniformě. Tedy, kdyby přišel v platnost nějaký zákon, že máme mít v naší profesi uniformy. Aby se budil respekt z obou stran. Jsme jeden tým lidí a jsme rozdělení jakoby na dva tábory. Jeden tábor jsou strážníci na věži, dozorcí, řidiči vězeňské služby, vedoucí výkonu trestu a jeho zástupce a IDS – inspektor dozorcí stráže (šéf dozorců), kancelář, kde jsou dozorcí, a ti mají uniformy. A my jsme jakoby ten druhý tábor v civilním oblečení. Kdybychom měli všichni ty uniformy, tak by to bylo lepší, protože uniformy, jak je známo, budí respekt. Byli bychom pak jeden ucelený tým a měli větší respekt u vězňů.

5.2.2 ROZHOVOR Č. 2

1) Jak dlouho se tomuto oboru věnujete, jaká byla a je Vaše motivace?

Věnuji se oboru 40 let. Motivace pro mě byla vidina spojení teorie a praxe dohromady. A také sebevzdělávání. V rámci té práce se zdokonalovat v odborné činnosti a být v tomto systému. Našel jsem zde to, co mi v té škole bylo pouze řečeno.

Ve škole mi utíkala teorie, byla to vzdálená představa. Tady jsem já mohl dál studovat a sledovat praktickou aplikaci.

2) Kdo se v rámci věznice Vaší problematikou dále zabývá – s kým úzce spolupracujete?

Existuje další profese, jako je psycholog, sociální pracovník, vychovatel, sociolog, ale ten je jen někde, v těch větších věznicích. Všechny tyto profese jsou civilní. Všechno je na oddělení výkonu trestu nebo výkonu vazby anebo je to v jednom dohromady (v jedné budově). Rozhodují, co s tím člověkem bude, když nastoupí. Ale já jsem ten garant, který vede tu vstupní diagnostiku a nese plán programu zacházení řediteli věznice a zodpovídá za jeho správnost.

3) Jaký je systém přidělování jednotlivých případů a můžete si konkrétní případ vybrat sama/sám nebo ho naopak odmítnout?

Nevybírám si případy. Případy se dělí ve věznicích různě. Na generálním ředitelství existuje rozdělovna, která rozděluje případy do jednotlivých věznic.

4) Jste vězňům k dispozici i mimo pracovní dobu, když potřebují (nutně) pomoci?

Ne, to nesmíme. Pracovní doba je sice pevně stanovená, ale tak mimo pracovní dobu jsou výjimky. Bohužel o těch nesmím mluvit.

5) Kolik vězňů máte v průměru na starost, respektive, kolik jich připadá na jednoho speciálního pedagoga a s čím nejčastěji pomáháte?

Existují takzvané tabulky stavů. Ale odhadem ze zkušenosti vím, že pedagog na výkonu vazby může mít až 60 vězňů. Nedá se to přesně určit, ale je to podle situace. Můžou být i dva pedagogové, kteří se mohou navzájem zastupovat. Nejdůležitější hned po diagnostice a poradě o programu zacházení pomáhám dělat kontroly přes vychovatele asi jednou za 2 měsíce, podle potřeby. Kromě toho, pomáhám vězňům, když se na mě sami obrátí, že potřebují s něčím pomoci. Obrací se na mě především s tím, když mají být podmíněčně propuštěni, tak abych jim jako poradce poradil, co

mohou pro to propuštění udělat. Jinak pomáhám, kde je zrovna zapotřebí. Ale v celku jde o komplexní pohled nás všech dohromady.

6) Využíváte v praxi zapojení blízkých osob do řešení jednotlivých případů?

Ano, využíváme k tomu návštěvy, které chodí za vězni. Zhruba jednou za měsíc má vězeň návštěvy, ale to se odvíjí od jeho chování a také podle profilace věznice. Při návštěvách musím říct, že já měl vždycky přirozenou autoritu, mně stačilo tam stát a tím oni věděli, že na blízké nemají nic zkoušet. Snažím se i domluvit vězňovi nenápadně třeba přes jeho matku. Matka si ke mně přijde pro radu a já jí poradím, že kdyby mu domluvila, že jeho pobyt ve věznici by mohl být kratší nebo příjemnější, když bude spolupracovat a nebude zatvrzelý. Ovšem ne vždy se to hodí, samozřejmě se musí zvážit vážnost situace, okolnosti a váha mého slova. Snažím se s vězni mluvit i o tom, že by měli navázat nebo obnovit zpřetrhaná pouta s blízkými osobami, pro jejich příjemnější návrat domů a jejich snazší zpětné začlenění do rodiny.

7) Podílíte se na zapojení klientů do běžného života po ukončení výkonu trestu odnětí svobody?

Já přímo ne, to spíše sociální pracovník, který zajistí například kontakt na Orgán sociálně právní ochranu dětí nebo Českou správu sociálního zabezpečení či mediační a probační službu. Já osobně se spíše podílím na tom, jak se má chovat, aby měl šanci dostat se co nejdříve ven. Jak jsem již říkal, já můžu akorát radit. Jako poradce nebo pedagog. Ovšem největší váhu slova, má vždy jen soud.

8) Myslíte si, že je Vaše finanční ohodnocení dostatečně adekvátní Vašemu zaměstnání? Kam byste, na stupnici 1-10, zařadil Vaše zaměstnání z hlediska prestiže v dnešní společnosti? (morální, etické, finanční hledisko)

Ne, to si rozhodně nemyslím. Vlastně jsem z toho nešťastný. Nikdo si neuvědomuje, co vše musíme podstupovat navzdory našemu nízkému platovému ohodnocení. Etické hledisko bych hodnotil na stupnici číslem 2, ovšem to je částečně zaviněno i nedostatkem informací pro společnost. Finanční ohodnocení bych ohodnotil číslem 4 a morální téměř nula, a to vzhledem k nulové prestiži.

9) Máte pocit, že jste ve výkonu vaší profese legislativou dostatečně podporován nebo naopak omezován?

Jsem omezován hlavně finančně, to platové ohodnocení je šílené. Neúměrné. Přesto, že svou práci mám rád, tohle mě lehce demotivuje. Jde o náročnou a vyčerpávající činnost a je potřeba si občas dopřát řádnou dovolenou, kdy člověk nabere sílu, a mohl pokračovat s optimismem dál. Vlastně... řadový uniformovaný příslušník nemá možnost vůbec mluvit o nějaké legislativě. Ovšem, co musím dodat je, že jedině speciální pedagog a vychovatel mají kázeňskou pravomoc.

10) Napadá Vás nějaká legislativní úprava, která by Vám usnadnila výkon profese?

Letitý problém je vymyslet nějaký způsob rozdělení vězňů, prostě nějak je roztrždit, třeba podle věku nebo trestných činů. Hlavně rozdělit vězně na dva typy na motivované a nemotivované. Nedělat z toho vědu. Je to jasné, buď se sebou vězeň chce něco dělat, nebo nechce, a podle toho s ním i pracovat. Sestavil bych mu plán a řekl ano, vězeň je motivován a dále s ním podle toho pracoval, anebo ne, vězeň není motivován a byl by mu sestaven plán k jeho motivaci. Bohužel u recidivistů je to marné, to by se muselo ještě domyslet.

5.2.3 ROZHOVOR Č. 3

1) Jak dlouho se tomuto oboru věnujete, jaká byla a je Vaše motivace?

Práci speciálního pedagoga ve věznicích se věnuji 2 roky, předtím jsem rok pracoval jako vychovatel, jinak v oboru etopedie se pohybuji od roku 2007. Vedlo mě k tomu to, že je to práce zajímavá, byť velice náročná. Motivace byla největší na začátku, protože obor byl pro mě lákavý, neprobádaný. Ovšem postupem času se vzhledem k riziku, stresu, náročnosti a nedoceněnosti v této problematice moje motivace pomalu vytrácí.

2) Kdo se v rámci věznice Vaší problematikou dále zabývá – s kým úzce spolupracujete?

Spolupracuji s týmem vychovatelů a odborných zaměstnanců, jako je sociální pracovník, psycholog a samozřejmě kolegové z řad speciálních pedagogů, včetně kolegů z vedení výkonu trestu.

3) Jaký je systém přidělování jednotlivých případů a můžete si konkrétní případ vybrat sama/sám nebo ho naopak odmítnout?

Každý máme zodpovědnost za svěřený oddíl (oddíly) a případ je nám v podstatě přidělen podle toho, na který oddíl bude odsouzený po pobytu v nástupním oddílu ubytován. Pro příklad: já osobně mám zodpovědnost za specializovaný oddíl pro trvale pracovní nezařaditelné odsouzené, takže v případě nově příchozího odsouzeného splňujícího kritéria zařazení do Specializovaného oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné, budu nástupní pohovor realizovat já. Kdyby to však byla osoba, kterou znám, tak se lze dohodnout s jiným kolegou. Ale je celkem složité zříci se takového případu. Přeci jen daná kritéria možný výběr omezují (viz. například specializovaný oddíl, výkon trestního opatření odnětí svobody - mladiství apod.). Pokud se jedná o odsouzené zařazené do oddílu standardního výkonu trestu, tak tam je větší prostor případného výběru.

4) Jste věžňům k dispozici i mimo pracovní dobu, když potřebují (nutně) pomoci?

Ne, to nesmíme. Máme pevně stanovenou pracovní dobu. Každá věznice má vydány zásady vnitřní bezpečnosti, např. kdybych se v práci musel zdržet déle, tak to musím nahlásit, a i tak by to mohl být problém.

5) Kolik věžňů máte v průměru na starost, respektive, kolik jich připadá na jednoho speciálního pedagoga a s čím nejčastěji pomáháte?

V průměru cca 180 - 200 věžňů na jednoho speciálního pedagoga. Na standardním oddílu nejčastěji řešíme programy zacházení – aktivity, dále třeba zařazení do práce, do vzdělávacího procesu, apod. Ve specializovaném oddílu řešíme zase především

zdravotní záležitosti, nebo i rodinné záležitosti, ale v otázkách rodinných a sociálních je odsouzeným nápomocen především sociální pracovník, i když se snažím také pomoci v rámci svých profesních možností.

6) Využíváte v praxi zapojení blízkých osob do řešení jednotlivých případů?

Já bývám občas u návštěv, takže se během nich snažíme řešit například návrat zpět do rodiny, zejména v případě starších odsouzených nebo u mladistvých. V takových případech, se snažím komunikovat s odsouzenými i členy rodiny, pro jejich úspěšný návrat. Jinak řešení takových situací je především v kompetenci sociálního pracovníka, který toto koordinuje ve spolupráci s kurátorem pro mládež, či sociálním kurátorem (azylové domy, domy na půli cesty, noclehárny...).

7) Podílíte se na zapojení klientů do běžného života po ukončení výkonu trestu odnětí svobody?

Je to hodně individuální, ale pokud odsouzený sám projeví iniciativu, tak rozhodně ano. V rámci tzv. extramurálních aktivit výstupního oddílu (aktivity mimo věznici, tzv. „za zdí“) pomáháme odsouzeným zorientovat se v běžných sociálních situacích, koupí si lístek na městskou hromadnou dopravu, zajdou na nádraží zjistit, kde si obstarat jízdenku, objednájí si jídlo v běžné restauraci, zajdou na výstavu, do poradny, na úřad atd... Dále jim zprostředkujeme třeba kontakt na ubytovny, azylové domy apod. Dáváme jim kontakty nebo je poučíme, co mají dělat a jak postupovat bezprostředně po propuštění z VTOS. Dále odsouzeným radíme, kam se rozhodně nemají obracet, aby nebyli zklamaní hned při první zkušenosti (pseudo-personální agentury, organizace na pomoc odsouzeným atd.).

8) Myslíte si, že je Vaše finanční ohodnocení dostatečně adekvátní Vašemu zaměstnání? Kam byste, na stupnici 1-10 (1 - méně, 10 – více), zařadil Vaše zaměstnání z hlediska prestiže v dnešní společnosti? (morální, etické, finanční hledisko)

Osobně si myslím, že moje povolání prestižně vnímáno není. Okolí nemá ponětí o tom, co ve skutečnosti děláme a v jakých situacích se občas musíme nacházet. Naše finanční ohodnocení není špatné, ale také není úměrné riziku a omezením, kterým jsme

každodenně vystavování (odevzdání mobilního telefonu při příchodu, absence internetu – nemožnost napsat alespoň soukromý mail). Při odchodu ze zaměstnání procházíme opět kontrolou. Jsme v zásadě zcela odříznutí 8,5 hodin denně od vnějšího světa a rodiny. Z morálního hlediska bych naše povolání hodnotil číslem 6, z etického hlediska číslem 7 a z finančního hlediska číslem 6.

9) Máte pocit, že jste ve výkonu vaší profese legislativou dostatečně podporován nebo naopak omezován?

Vnímám to tak, že podporován legislativou rozhodně nejsem. Spíše omezován. Odsouzení mají více práv, než povinností. V Zákoně o vězeňské službě a justiční strážní České republiky, který se nás týká, chybí podpora zaměstnanců, jejich větší ochrana. Existuje mnoho neziskových organizací, spolků, úřadů, institucí, na které se odsouzení často a rádi obracejí se svými stížnostmi na nás – zaměstnance. My, jakožto zaměstnanci, však žádnou podporu zaměstnavatele nemáme. Spíše naopak. Domnívám se, že v rámci legislativy, by nám prospěla nějaká nařízená psychosociální péče, a to jak během pracovního poměru, tak i po skončení výkonu povolání, především aby nedošlo k vyhoření. Bohužel nastavený systém supervize se nás netýká, i to by bylo dobré ošetřit zákonem.

10) Napadá Vás nějaká legislativní úprava, která by Vám usnadnila výkon profese?

Nejsme uniformovaní, v tom případě nejsme veřejní činitelé, nebo nejsme alespoň považováni za tzv. „úřední osoby“. Stále se nedokážu zbavit pocitu, že příslušníci ve vězeňské službě jsou upřednostňováni. V případě, že odsouzený napadne úřední osobu, už je to útok na veřejného činitele, a je to prošetřováno. V našem případě je to sice prošetřováno, ale spíše v náš neprospěch.

5.2.4 ROZHOVOR Č. 4

1) Jak dlouho se tomuto oboru věnujete, jaká byla a je Vaše motivace?

V oboru působím už 6 let. Mou motivací byla nejspíš rodina. Otec pracoval jako sociální pracovník a matka jako učitelka v mateřské školce, tak asi tím jsem tíhl k problematice vzdělávání.

2) Kdo se v rámci věznice Vaší problematikou dále zabývá – s kým úzce spolupracujete?

V podstatě se všemi pracovníky vězeňského zařízení podle potřeby, ale hlavní tým, se kterým pracujeme na jednotlivých případech, je složen z kolegy v roli sociálního pracovníka, pak terapeutky a vychovatele a případně jiní kolegové z řad speciálních pedagogů. Někdy je nutno řešit problémy i s kurátorem a příležitostně jsem osloven i probační a mediační službou.

3) Jaký je systém přidělování jednotlivých případů a můžete si konkrétní případ vybrat sama/sám nebo ho naopak odmítnout?

Ne, nemohu si vybírat, zda případ přijmu nebo odmítnu. Je možnost se případu zříci, ale je to celkem komplikované a zatím jsem neměl takovou situaci, abych toho využil.

4) Jste vězňům k dispozici i mimo pracovní dobu, když potřebují (nutně) pomoci?

Ne, to ne. Máme pevně stanovenou pracovní dobu. Jsem v tu chvíli vlastně i střežen, ale také bez telefonu a kontaktu se světem venku. Myslím, že zvládám své pracovní povinnosti během dne vyřídit.

5) Kolik vězňů máte v průměru na starost, respektive, kolik jich připadá na jednoho speciálního pedagoga a s čím nejčastěji pomáháte?

S kolegou máme na starost okolo 100 odsouzených, je to variabilní. Někdy přijdou noví chráněnci, jindy zase někdo odejde. Především pomáhám kolegům, stejně jako oni mně. Co se trestaných týká, tak mám pocit, že jsem člověkem, kterého vnímají mimo

system trestání, ale to také není u všech případů, asi by bylo lepší zeptat se přímo dotčených osob.

6) Využíváte v praxi zapojení blízkých osob do řešení jednotlivých případů?

Osobně nemám žádný velký vliv na to, jak se naváží rodinné vztahy. Občas se mne dožaduje člen rodiny, aby mohl nějak pomoci a poradit svému blízkému. Většinou jde o zoufalé matky, které vidí někoho, kdo by jim mohl pomoci, takže se kontaktu nevyhnu. Jinak samozřejmě dávám zpětnou vazbu sociálnímu pracovníkovi.

7) Podílíte se na zapojení klientů do běžného života po ukončení výkonu trestu odnětí svobody?

Ne, nepodílíme. Na to tu je probační a mediační služba a některé neziskové organizace. My se snažíme, aby byli naši propuštění připraveni na život "tam venku" a to ideálně tak, aby se jim podařilo sehnat nějakou práci, měli lepší sociální vazby na své okolí. Můžeme jim doporučit organizace, dát typy nebo kontakty na příslušné orgány. Zda to zvládnou je už na jejich vůli.

8) Myslíte si, že je Vaše finanční ohodnocení dostatečně adekvátní Vašemu zaměstnání? Kam byste, na stupnici 1-10 (1 - méně, 10 – více), zařadil Vaše zaměstnání z hlediska prestiže v dnešní společnosti? (morální, etické, finanční hledisko)

S ohledem na to, jaký přínos se má v naší pozici poskytnout celé společnosti, uvažuji, zda je vlastně snaha o začlenění propuštěných zpět, protože finanční odměna není hlavním motivem pro tuto práci. Jednáte s člověkem, který Vám klidně několik měsíců lže, a nakonec se s ním potkáte při rodinném nákupu. Morální hledisko naší práce bych hodnotil tak číslem 4, etické 4 a finanční 5. Myslím, že děláme velkou službu, ale prestiž za tím rozhodně nevidím. Lidé si neuvědomují, že někdo takový s trestanými jedná, ale to je problém informačního nedostatku. Pokud jste si všimla pořadu „Uzamčený svět“ je tam plno informací o našem denním režimu. Doufám, že to vidělo více lidí.

9) Máte pocit, že jste ve výkonu vaší profese legislativou dostatečně podporován nebo naopak omezován?

Podpora tu je především pro trestané a pro mne osobně je to značně svazující. Pro tuhle práci jsem byl zapálen a trvalo mi nějakou dobu se sem dostat. Po několika letech mám pocit velkého vyčerpání. Ocenil bych lepší ohodnocení a širší prostor na svou rodinu.

10) Napadá Vás nějaká legislativní úprava, která by Vám usnadnila výkon profese?

Jsem civilní pracovník a někdy mám pocit lehkého přehlížení ze strany uniformovaných kolegů. Snad by uniformy ovlivnily přístup všech, ale na druhou stranu musím říct, že díky civilnímu vystupování jsem vnímán odsouzenými jinak, řekneme lépe, přijatelněji.

5.2.5 ROZHOVOR Č. 5

1) Jak dlouho se tomuto oboru věnujete, jaká byla a je Vaše motivace?

6 let se věnuji oboru speciální pedagogika a 4,5 roku jsem ve věznici jako speciální pedagog. Začínal jsem, pracovat v oboru etopedie, což jsou poruchy chování. Patologická problematika mě zajímala velice. Proto jsem inklinoval k tomuto oboru. Jinak jsem chtěl toto povolání dělat už od vysoké školy, kdy jsem měl možnost mít praxi ve věznici. Stále mám motivaci zde zůstat. Vidím v tom smysl, hlavně když vidím výsledky. I někteří recividisté jsou napravitelní, bych řekl.

2) Kdo se v rámci věznice Vaší problematikou dále zabývá – s kým úzce spolupracujete?

Spolupracuji úzce s odbornými zaměstnanci, jako je psycholog, vychovatelé, sociální pracovníci (ti jsou metodicky podřízeni). Dále s adiktologem, vedoucím výkonu trestu a terapeutu.

3) Jaký je systém přidělování jednotlivých případů a můžete si konkrétní případ vybrat sama/sám nebo ho naopak odmítnout?

Speciální pedagog má na starost konkrétní oddíl. Nebo počet lidí. Já mám například trvale pracovně nezařaditelné a drogově závislé. A ne, nemohu případ předat třeba kolegovi, to nejde. Oni nemůžou nikam jinam, protože pouze u nás jsou trvale pracovně nezařaditelní. Ovšem je to možné, když jde o osobu blízkou, vždy to je o domluvě s ředitelem věznice

4) Jste vězňům k dispozici i mimo pracovní dobu, když potřebují (nutně) pomoci?

Můžu být déle v práci, myslím si, že v tom není problém. Ale ve vlastním zájmu chodím hned po pracovní době domů, přeci jen toho času na osobní život není tolik. Takže v podstatě využívám toho, že musím skončit pracovní den a musím odejít za zdi věznice. Jak říká zákon.

5) Kolik vězňů máte v průměru na starost, respektive, kolik jich připadá na jednoho speciálního pedagoga a s čím nejčastěji pomáháte?

Já mám na starost 3 oddíly. Konkrétně se starám o 35 vězňů. Vězni jsou kmenově zařazení k výkonu trestu. Komunikuji i s eskortním oddílem, který mi pomáhá, když jde o vězně drogově závislé, což zahrnuje i spolupráce poraden drogové prevence.

6) Využíváte v praxi zapojení blízkých osob do řešení jednotlivých případů?

Ne nevyužívám. Chodím na návštěvy, ale jen na krátký čas.

7) Podílíte se na zapojení klientů do běžného života po ukončení výkonu trestu odnětí svobody?

Po výkonu trestu já už s nimi ztrácím kontakt. Musím všechno stihnout, před ukončením výkonu trestu. V rámci výstupního programu zacházení. Dávám často kontakt pro drogově závislé na SANANIM. Ale více méně je v tomhle nápomocná spíše sociální pracovnice.

8) Myslíte si, že je Vaše finanční ohodnocení dostatečně adekvátní Vašemu zaměstnání? Kam byste, na stupnici 1-10 (1 - méně, 10 – více), zařadil Vaše zaměstnání z hlediska prestiže v dnešní společnosti? (morální, etické, finanční hledisko)

Myslím si, že není dostatečně finančně ohodnoceno. Z vnitřního motivu, bych tomu dal morálnímu hledisku číslo 7, z etického tak číslo 4 a z finančního také číslo 4. Prestiž bych řekl, že je tak na stupnici asi číslo 4.

9) Máte pocit, že jste ve výkonu vaší profese legislativou dostatečně podporován nebo naopak omezován?

Myslím, že jsem dobře podporován. Odsouzení si stěžují ombudsmanovi, státní zástupkyni, ale my máme dost zastání ve vedení. Nebo alespoň já to tak vnímám jak u sebe, tak u kolegů. Legislativa nás chrání dostatečně. Ředitel se za nás postaví stejně jako náš vedoucí výkonu trestu. Člověk může být omezován akorát sám sebou, svou neschopností a nedostatečnou znalostí, třeba.

10) Napadá Vás nějaká legislativní úprava, která by Vám usnadnila výkon profese?

Nepřímo spadáme pod služební zákon. Ale když něco uděláme, tak nás vyšetřuje generální inspekce bezpečnostních sborů, neboli GIBS. Tím chci říct, že ta pozice není úplně jasně zakotvená. Jako další bod legislativní úpravy bych zmínil uniformy, byly by výhodné hlavně v souvislosti s vyšším platem a ta motivace výsluhy je lákavá. Ovšem na jednu stranu by nás uniformy i omezovaly, protože by vznikly bariéry ze strany odsouzených. Neřekli by nám toho třeba tolik. Hodně by mi i pomohlo, kdyby byla větší možnost mi v rámci nějaké legislativní úpravy vyjít vstříc ohledně vzdělávání k tomuto povolání. Třeba krizové výcviky, které jsem potřeboval k povolání, tak jsem si je musel zaplatit sám, dělat to ve svém volném čase. A hodiny ztracené v práci kvůli vzdělání si pak napracovávat o víkendu. Ta personální kultura, myslím si, že funguje nedobře. Více finančně podporovaného vzdělání a více času. Abychom měli více možnost se sebevzdělávat.

5.3 Diskuze

Otázka 1. - Jak dlouho se tomuto oboru věnujete, jaká byla a je Vaše motivace?

Autorka zjistila hlavní motivy speciálních pedagogů ve vězeňské službě. Pro čtyři dotázané byl hlavní podnět volby činnosti ve smysluplnosti profese, kde vidí reálný přínos a smysl. Jeden respondent uvedl, že hlavním motivem bylo skloubení teorie a praktické aplikace poznatků. Autorka ověřila dobu působení ve funkci dotázaných a jednalo se o různorodý vzorek s dobou od 4 měsíců po 40 let. Tři dotázaní působí ve vězeňské službě do 5 let a jeden do 10 let a jeden má celoživotní zkušenosti a délku 40 roků praxe. Většina odpovědí naznačuje, že motivace dotázaných s postupem času zůstává a je i naplňována.

Výběr speciálních pedagogů pro vězeňskou službu je velmi náročný, jelikož jde o činnost s mnoha specifickými rysy. Vnitřní pohnutky, úsilí a nasazení i schopnost obětovat na velkou část dne své zájmy je zde rozhodujícím faktorem. Tím, že dotázaní se o problematiku zajímali před samotným nástupem do vězeňských zařízení, si byli vědomi těchto okolností.

Otázka 2. - Kdo se v rámci věznice vaší problematikou dále zabývá – s kým úzce spolupracujete?

Všichni respondenti jasně označili za úzký okruh spolupracovníků své kolegy sociální pracovníky, terapeuty, psychology, případně kolegy sociální pracovníky a vychovatele, se kterými sestavují individuální program zacházení. Dále uvádějí možnost i nutnost spolupráce s veškerým personálem vězení. Autorka zjistila, že jako garant programu zacházení vystupuje speciální pedagog, který je za něj tedy i zodpovědný. Dalším poznatkem je zjištění různorodé spolupráce dle zařazení trestaného – například nutnost komunikace a řešení s adiktologem, případně lékaři – což se odvíjí na základě individuálních potřeb trestaného a profilace vězení.

Otázka 3. - Jaký je systém přidělování jednotlivých případů a můžete si konkrétní případ vybrat sám nebo ho naopak odmítnout?

Autorka zjistila a potvrdila skutečnost, že výběr případů není v rukou speciálních pedagogů. V podstatě jde o to, v jakém zařízení se dle profilace jejich pracoviště nachází a jsou povinni sledovat a dodržovat místní vnitřní pravidla a řád. V případě nutnosti, například u osob blízkých speciálním pedagogům, je zde možnost se případu zříci.

Speciální pedagog je profesionálně školený a dostatečně kompetentní, aby zvládal výkon činnosti s jakýmkoliv případem. Možnost odmítnutí případu musí být ze strany pedagoga sepsána s náležitým zdůvodněním a opodstatněním.

Otázka 4. - Jste vězňům k dispozici i mimo pracovní dobu, když potřebují nutně pomoci?

V rozhovorech byla zjištěna shoda dotázaných a to, že speciální pedagog není po pracovní době trestanému k dispozici. Speciální pedagog má možnost zůstat mimo pracovní dobu pouze se svolením vedení věznice. Všichni dotázaní se odkázali na možnost domluvy, a to v závislosti na profilaci komplexu, kde působí.

Autorka se domnívá, že trestem pro odsouzené k odnětí svobody je i to, že nemohou být v kontaktu s pracovníky vězeňské služby dle svých přání. Mohlo by totiž také docházet k tomu, že trest by nemotivoval dotyčného, neboť by měl kontakty s okolím kdykoliv k dispozici. Proto je i autorka toho názoru, že by trestaný měl mít možnost komunikace s pedagogem pouze v časech a za okolností, které jsou zařízením nastaveny.

Otázka 5. - Kolik vězňů máte v průměru na starost, respektive, kolik jich připadá na jednoho speciálního pedagoga a s čím nejčastěji pomáháte?

Respondenti nevyjádřili zcela konkrétní počty trestaných, se kterými pracují. Rozsah se lišil a dosahoval velkého rozptylu, a to od 10 do 180 případů. Autorka si tento rozsah vysvětluje individuálními potřebami trestaných, které se dle profilace věznice, v níž jsou umístěni, liší. Nelze očekávat stejné požadavky a péči speciálního

pedagoga pro skupinu „trvale pracovně nezařaditelných trestaných“ a pro „mladistvé delikventy či drogově závislé“. Různorodost individuálního programu péče je natolik odlišná a vyžaduje pro každou skupinu jiné aktivity i časovou náročnost. U všech skupin vězňů musí být zajištěna jejich vhodná rehabilitace ve společnosti po propuštění. Průměrným počtem případů na jednoho pedagoga je 50 odsouzených k odnětí svobody.

Výše aktuálního počtu přidělených případů se dále může lišit v závislosti na příchodu nových případů, propuštění stávajících nebo s ohledem na kladné vyřízení žádosti o překlad trestaného do jiného zařízení.

Dotázaní autorce potvrzují skutečnost, že se jedná o pravidla, která jsou zavedena a určena pro zařízení věznic a která určují počty speciálních pedagogů s ohledem na náročnost činnosti s charakteristickou skupinou.

Otázka 6. - Využíváte v praxi zapojení blízkých osob do řešení jednotlivých případů?

Odpovědi dotázaných se shodovaly na tom, že rodinné příslušníky do řešení nezapojují. Jednají především v rámci svých kompetencí a povinností. V případě potřeby či nutnosti s rodinnými příslušníky a blízkými osobami trestaných komunikují, a to v zájmu zvýšení motivace a zajištění naplnění programu zacházení. Také se účastní návštěv, ale navázání vztahu s rodinou přenechávají svým kolegům, kteří jsou za toto odpovědní a mají náležité dovednosti i zkušenosti – sociální pracovníky.

Autorka zde potvrzuje velkou roli a důležitost vstřícné spolupráce celého týmu pracovníků sestavující program zacházení. Tak může na setkáních a vyhodnocování programu ve skupině dojít k poznání motivů, které přispějí k lepší rehabilitaci trestaných a jejich bezproblémovému propuštění na svobodu.

Otázka 7. -Podílíte se na zapojení klientů do běžného života po ukončení výkonu trestu odnětí svobody?

Dotázaní se shodli na tom, že po propuštění trestaného se jeho případu již nevěnují. Náplň práce speciálního pedagoga ve vězeňské službě spočívá především v penitenciární péči. Při ukončení spolupráce dávají doporučení na další postup,

případně kontakty na další zodpovědné osoby, které jsou schopny jim pomoci. Po propuštění je zde služba pomoci zajištěna programem postpenitenciární péče, kterou vykonává mediační a probační služba. Speciální pedagog ukončuje svou spolupráci s trestaným posledním úkonem a tím je vypracování výstupní programu zacházení.

Nad rámec otázky se dva dotázaní vyjádřili k tomu, že ačkoliv se nevěnují postpenitenciární péči, příležitostně se setkávají ve svém volnu s propuštěnými, kteří se k nim hlásí. V rámci profesionality i lidského přístupu tak věnují daný okamžik k vyslechnutí těchto osob a opět se snaží pomoci, či poradit na právě vyřčené problémy.

Otázka č. 8 - Myslíte si, že je Vaše finanční ohodnocení dostatečně adekvátní Vašemu zaměstnání? Kam byste, na stupnici 1-10 (1 - méně, 10 – více), zařadil Vaše zaměstnání z hlediska prestiže v dnešní společnosti? (morální, etické, finanční hledisko)

Všichni respondenti projevili svůj názor o nižším finančním ohodnocení svých služeb. Jako důvod uvedli různá omezení, která podstupují během pracovní doby (izolace od okolního světa, odevzdání mobilního telefonu, aj.) a také rizika jednání s trestanými osobami. Dotázaní se domnívají, že přínos jejich práce pro celou společnost by měl být lépe ohodnocen.

U dvou dotázaných se mimo oblast dotazu objevil názor, že ohodnocení by mělo zahrnovat jistou kompenzaci za situace, které se jim stávají – potkat propuštěné v běžném životě po jejich propuštění.

Morální a etické hodnocení také nevyznělo z reakcí na otázku kladně. Odpovědi poukázaly především na naprostou neznalost laické veřejnosti, která nemá o úskalích jejich činnosti téměř žádné povědomí. Jeden respondent poukázal na sérii dokumentů „Uzamčený svět“, který odvysílala Česká televize, a kde je zobrazen kompletní náhled na vězeňskou službu i civilní personál věznice a na případech popisuje i nápravný systém.

Respondenti poukázali na psychicky a časově náročnou činnost a na ohodnocení, které se jim dostává s tím, že by také uvítali větší prostor na osobní záležitosti. Toto autorka potvrzuje, neboť při oslovení speciálních pedagogů se jí několikrát dostalo

odpovědi, že dotázaní sice souhlasí se setkáním, ale je pro ně příliš problematické najít volný termín a věnovat svůj čas setkání a rozhovoru.

Otázka č. 9 - Máte pocit, že jste ve výkonu vaší profese legislativou dostatečně podporován nebo naopak omezován?

Autorka nechala dotázaným volnou možnost vyjádřit svůj názor. Odpovědi zahrnovaly hledisko finanční, časové, možnost i nutnost vzdělávání ve své profesi a v neposlední řadě i možnost ochrany vlastní osoby. Ve vyjádřeních se objevil i názor, že trestaná osoba disponuje větším počtem práv, nežli samotný pedagog. Shoda dotázaných byla především vyjádřena přenesením pravidel trestu i na samotné pedagogy – izolace a nemožnost komunikace s okolním světem i přísný režim.

Otázka č. 10 - Napadá Vás nějaká legislativní úprava, která by Vám usnadnila výkon profese?

Čtyři respondenti vyjádřili možnost úpravy legislativních opatření jejich pozice a to takovým způsobem, který by jim zajistil možnost nosit během výkonu pracovních činností uniformu. Tito dotázaní zmiňují možnost zvýšení respektu, který by k nim měli trestaní mít. Všichni respondenti, kteří by uvítali uniformu, působí ve vězeňské službě do 10 let. Jeden dotázaný uvedl, že jako civilní pracovník je občas přehlížen ze strany uniformovaných kolegů vězeňské služby. Dva respondenti jsou si také vědomí možnosti negativního ovlivnění výsledků jejich práce v důsledku nošení uniformy.

Jeden respondent uvedl, že by uvítal návrh opatření, který by dával možnost rozlišit trestané na ty s motivací pro život na svobodě a na ty, kteří ji nemají. Pro motivované by zde byl program nápravy, pro druhou skupinu programy směřující nejprve k získání této motivace.

Jeden respondent vyjádřil nedostatečnou podporu v rámci vzdělávání, které je pro výkon jejich činnosti nutný a právě zde spatřuje možnost změny a nápravy.

Sama autorka si při rozhovorech s dotázanými uvědomila, o jak náročnou práci s trestanými jde, a doporučila by, aby vězeňská služba rozšířila péči o svůj personál, a to například možností návštěvy psychologa, či jiné rehabilitace, která by umožnila

pracovníkům lepší odreagování a odpočinek ve volném čase. Došlo by tak ke stabilizaci pozic, jelikož by se tím například snížil počet pracovníků, u kterých dojde k syndromu vyhoření.

6 ZÁVĚR

Během výzkumné části práce se autorka v komunikaci s oslovenými pedagogy obeznámila s problematikou nedostatku volného času a z řad několika oslovených i neochoty podstoupit rozhovor na doporučení ze strany vedení vězeňského zařízení.

Uskutečněné rozhovory poskytly autorce informace, které nejsou v dostupné literatuře zaznamenány a nejsou předmětem této práce. Nicméně zde došlo k odhalení problematiky neznalosti laické veřejnosti, která se domnívá, že trestaní se tzv. „v base, mají lépe“ a naprosto nedostatečně je informována o programech zacházení, speciálních pedagogích a týmu pracovníků, který má trestané na starost.

Cílem práce bylo sjednocení a shrnutí poznatků dostupné literatury na téma problematiky pozice speciálních pedagogů ve vězeňské službě. Tento cíl byl naplněn a to především doložením vývoje systému trestu z hlediska historického až do současné doby. Autorka dále provedla rozhovory se speciálními pedagogy ve vězeňské službě, aby odkryla hlavní motivy jejich činnosti a detailněji veřejnost seznámila s hlavní náplní jejich práce.

Autorka uvedla filosofický přístup k pojmu trestání, ze kterého se dnes vyvozuje možnost rehabilitace a resocializace trestaných osob. Stigma trestaných typu „byl ve vězení“ sice může přetrvávat ve veřejném mínění i dnes, ale díky spolupráci trestaného na naplnění cílů programu zacházení u něj dochází k posunu ve vnímání a je připraven a nastaven tak, aby mohl začít s čistým štítem.

Autorka se po předané zkušenosti přiklání k tomu, aby veřejnost byla lépe a více informována a seznamována se skutečným průběhem trestu odnětí svobody ze strany speciálních pedagogů i obecně. Toto téma je možné zpracovat v další bakalářské práci, kde bude důraz kladen na zjištění stavu a seznámení široké veřejnosti o této problematice.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použité literatury

HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1 vyd. Praha: ISBN 80-7367-040-2

JŮZL, M., 2017. *Penitenciaristika jako věda žalářní*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-131-7.

KOZOŇ, A., 2006. *Špecifické poruchy zaobchádzania s odsúdenými vo väzení*. 1. vyd. Trnava: Personál Konsultant. ISBN 80-969455-8-0

NETÍK, K., 1998. *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*. Praha: Policejní akademie České republiky

PAUKERTOVÁ, J. 2001. *Analýza vzdělávání zaměstnanců VS ČR*. Disertační práce. PedF UK. Praha

SOCHŮREK, J., 2007. *Kapitoly z penologie I. díl. Úvod do teorie trestu a trestání*. 1.vyd. Liberec. ISBN 978-80-7372-203-6.

VÝBOR MINISTRŮ ČLENSKÝM STÁTŮM RADY EVROPY K EVROPSKÝM VĚZEŇSKÝM PRAVIDLŮM, Evropská vězeňská pravidla, *Příloha časopisu České vězeňství*. 2006, č.1, s. 3-36. ISSN 1213-3297

Seznam použitých internetových zdrojů

AVONET. Platón [online] 2004. © [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1908>

JUDr. JEDLIČKA, M. Jak se kdysi sedělo [online]. © [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://kriminalistika.eu/kuriozity/vezeni.html>

SEDLÁČEK, M. Nejděsivější mučicí nástroje [online]. © 2017 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://zoommagazin.iprima.cz/zajimavosti/nejdesivejsi-mucici-nastroje-co-v-dejinach-pusobilo-nejvetsi-utrpeni>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, *Program zacházení* [online]. © [cit. 2019-02-01] Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-olomouc/o-nas/vykon-vezenstvi/program-zachazeni/>

Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Otázky na rozhovor se speciálním pedagogem.....I

Příloha A – Seznam otázek na rozhovor se speciálním pedagogem

- 1) Jak dlouho se tomuto oboru věnujete, jaká byla a je Vaše motivace?
- 2) Kdo se v rámci věznice Vaší problematikou dále zabývá – s kým úzce spolupracujete?
- 3) Jaký je systém přidělování jednotlivých případů a můžete si konkrétní případ vybrat sama/sám nebo ho naopak odmítnout?
- 4) Jste vězňům k dispozici i mimo pracovní dobu, když potřebují (nutně) pomoci?
- 5) Kolik vězňů máte v průměru na starost, respektive, kolik jich připadá na jednoho speciálního pedagoga a s čím nejčastěji pomáháte?
- 6) Využíváte v praxi zapojení blízkých osob do řešení jednotlivých případů?
- 7) Podílíte se na zapojení klientů do běžného života, po ukončení výkonu trestu odnětí svobody?
- 8) Myslíte si, že je Vaše finanční ohodnocení dostatečně adekvátní Vašemu zaměstnání? Kam byste, na stupnici 1-10 (1 - méně, 10 – více), zařadil Vaše zaměstnání z hlediska prestiže v dnešní společnosti? (morální, etické, finanční hledisko)
- 9) Máte pocit, že jste ve výkonu vaší profese legislativou dostatečně podporován nebo naopak omezován?
- 10) Napadá Vás nějaká legislativní úprava, která by Vám usnadnila výkon profese?

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Emma Tomsová

Obor: Speciální pedagogika- vychovatelství

Forma studia: Prezenční

Název práce: Role speciálního pedagoga ve vězeňství

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh: 42

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 7

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 5

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.